

Darja
Radović
Mahečić

Pobjeda ekrana

Čovjek i prostor,
strukovno glasilo Udruženja hrvatskih arhitekata
– od 2012. samo u *online* obliku

Treba odmah reći da se ne radi o tragediji. Poznatiji i utjecajnije doživjeli su istu sudbinu. Ovo ne bi trebao biti *in memoriam*, prije najava praćenja trendova i novih oblika komuniciranja, tj. razmjene i prezentacije informacija te novih čitateljskih navika, kako najavljuje glavni i odgovorni urednik Dominko Blažević. Ukratko, nakon 58 godina, papirnata izdanja arhitektonskog časopisa *Čovjek i prostor* odlaze u prošlost. Slijedi, ekonomskom krizom potpomognuto, *online* izdanje časopisa koje poziva na bolju interakciju s čitateljima. Riječ je, kažu, o potpuno novom “proizvodu”, u novom formatu i novom mediju, jasno, s još jednim novim uredništvom. Zašto se onda inzistira na zadržavanju imena – “Čovjek i prostor”? Zato jer su upravo ČIP-ov pouzdan, dugotrajni kontinuitet sedimentacije iskustva i veza s Udruženjem hrvatskih arhitekata, odredili njegovu koncepciju, profil i karakter, koje bi bilo teško nadomjestiti. ČIP je osviješten kao “brend”, čija vrijednost nije za bacanje.

Jedinstven u svojoj općoj orijentaciji, ČIP je nesumnjivo fenomen naše periodične prošlosti. Prvi urednik bio mu je Zvonimir Marohnić, a slijedili su Vjenceslav Richter, Miroslav Begović, Davor Salopek, Tomislav Premerl, Branko Siladin, Nikola Polak, Aleksander Laslo, Andrija Rusan, Vinko Penezić, Saša Begović, Krunoslav Ivanišin, Patricia Kiš, Saša Randić .... No, radijus njegove dominacije dotaknuo se stotine stručnih suradnika, ambicioznih, angažiranih i manje angažiranih članova redakcije, važnih i zanimljivih ponajprije arhitektonskih, ali i

drugih publicističkih, stručnih i umjetničkih imena, te svih generacija studenata. Tijekom svoga postojanja ČIP je varirao od novina do revije i iznenađujućom širinom uspio objediniti različite teorijske i praktične aspekte arhitekture. Pojavio se 1954. kao odgovor na opće mišljenje da se arhitekturi, urbanizmu i arhitektonskoj kritici u našoj publicistici ne posvećuje onoliko pozornosti i prostora koliko to oni zaslužuju. To su godine građevinskog procvata i agitacije novih funkcionalnih i estetskih zahtjeva u arhitekturi. Prema Richteru ČIP je odigrao važnu ulogu u procesu razvoja poslijeratne hrvatske arhitekture upravo dugogodišnjim izborom najkvalitetnije arhitekture iz opće produkcije u hrvatskom prostoru i prema hrvatskim mogućnostima. Nije izravno utjecao na produkciju, ali je zalažući se za slobodu misli i javnost rada, djelovao na dulji rok. Tijekom svog postojanja ČIP je nerijetko bio i jedina edicija u Zagrebu koja je pokrivala područje arhitekture, a u određenom opsegu i likovne i primijenjene umjetnosti. Sjetimo se više desetaka specijaliziranih likovnih časopisa koji su se u međuvremenu pojavili i ugasili, što se posredno reflektiralo i na zastupljenost likovnih i zaštitarskih tema u ČIP-u, od znanstvenih analiza do običnih bilježaka.

Prvih trideset godina ČIP-a obuhvatile su cijeli radni vijek jedne važne generacije hrvatskih arhitekata i predstavlja možda najzaokruženije razdoblje lista. U prvim godinama ČIP je bio dragocjena platforma za prve umjerene polemike, a redakcija je posredno gurala i progresivniju kulturnu

politiku omogućujući autorsko prezentiranje nekih zbivanja. Radoslav Putar će reći da ČIP nije bio djelotvoran koliko se željelo, ali je u njemu bilo više slobode negoli u drugim tiskovinama, i glas mu se ipak daleko čuo. Njegova izvorna humanistička orijentacija nije srećom patila od jednostranosti. Nudila je više pitanja i inicijativa negoli odgovora, ali i dokazala da je pisana riječ neizostavan i važan segment arhitekture, baš kao što su zbivanja u prostoru integralni dio društvenih i kulturnih kretanja. Zato ga je Sena Sekulić i nazvala “kronikom naših arhitektonizama”.

Stari brojevi ČIP-a danas su temeljni izvor za izučavanje arhitektonskih zbivanja u Hrvatskoj. Potreban je za datacije i atribucije, jer zabilježio je svaki natječaj, važne diskusije i istraživanja, aktualne ideje oko zaštite spomenika i urbanizma, stručne knjige i cehovske skupove. Tu ćemo nerijetko naći prve, ako ne i jedine monografske studije o pojedinim arhitektima (u povodu kakve dobre realizacije, kao dodatak važnoj stručnoj nagradi, ali najčešće kao nekrolog i uz kakvu okruglu obljetnicu). Sve ono što su pojedini arhitekti trebali i jako željeli napisati, ali eto nisu nalazili discipline ili vremena, uspjevali ih se privoliti da napišu (barem kao najavu obećanoj ambicioznijoj formi) u sažetom obliku za ČIP. Praktična lokacija redakcije na Trgu bana Jelačića zasigurno nije odmagala. Iako je uvijek bilo dilema oko koncepcije časopisa, njegova izdašna godišta i oko 700 minulih brojeva, koji su u kontinuitetu birali kvalitetnu hrvatsku arhitekturu, vjerni su odraz snaga generacija koje su ga vodile i stvarale. Unatoč povremenom koketiranju s pomodnim i zanesenošću elitističkim, ČIP je trajno nastojao afirmirati arhitekturu kao disciplinu. Usporedno postojanje tematske “Arhitekture” olakšavalo je protočnost njegove strukture. Povećanjem broja arhitekata, dostupnošću drugih izvora informacija i češćim putovanjima, ranije sustavno predstavljanje svjetske arhitekture fotografijama iz inozemnih revija, zamijenjeno je osobnim iskustvima domaćih arhitekata-suradnika koja su poželjeli objaviti i podijeliti. ČIP se do

1991. distribuirao po cijeloj Jugoslaviji i bio hrvatski predstavnik u novovalvskim usporodbama s drugim nacionalnim kandidatima 1980-ih godina, posredujući svim izazovima odnosa čovjeka i prostora. Nikad svima po volji, nikad vrhovni autoritet, nikad djelotvoran koliko bi se željelo. Da je svaka od redakcija nastojala dati svoj pečat listu, evidentno je već iz raspona formata u kojem se ČIP pojavljivao, tretmana naslovnice, preoblikovanju logotipa, koji su posljednjih godina kulminirali. Usput, i povijest hrvatskog dizajna nezamisliva je bez autora ČIP-ova prijeloma i naslovnica, koji su uvijek nastojali biti dizajnerski atraktivni. No iznutra, ČIP je imao uvijek isti zadatak – omogućiti objavljivanje i registrirati što se zbiva u prostoru kod nas i šire – a novim se zahtjevima prilagoditi i – održati! I kad se tijekom tranzicije pitanje ČIP-ova opstanka sve učestalije počelo spominjati, u povodu 50-godišnjice izlaženja, na naslovnici se s ponosom počela isticati godina njegova utemeljenja. Nešto poput “od stoljeća sedmog”, ali moderne hrvatske arhitekture. U vremenu novih početaka, zaboravu se htio oteti – minuli rad. Ljubomorno se nastojala očuvati ČIP-ova generacijska, cehovska i svakojaka druga grupnost i društvenost, jer list nije nikad bio sam sebi svrhom. Arhitektonska se profesija intenzivno mijenja i postaje sve složenija. Neki od najboljih suvremenih arhitekata jesu matematičari, fizičari, likovni umjetnici i mnogo je sudionika građenja. ČIP nastoji biti ažuran, ispuniti očekivanja struke i čitatelja. A oni žele redovito (internetsko) glasilo.

Upitan smatra li da će ljudi za petnaestak godina još čitati romane, američki je pisac Philip Roth 2009. rekao da hoće, ali da će postotak čitača odgovarati postotku ljudi koji danas recimo čita latinsku poeziju, jer da su za čitanje potrebni mir i koncentracija, čemu današnji način života ne ide u prilog. O natjecanju klasične knjige s digitalnim i e-knjigama Roth prednost odmah daje ekranu: “Knjiga se ne može natjecati s ekranom. Nije se od početka mogla natjecati s filmskim ekranom. Nije se mogla natjecati niti s

televizijskim ekranom i ne može se natjecati s kompjutorskim ekranom. Sad imamo sve te ekrane i naravno da se knjiga sa svima njima ne može mjeriti.”¹ Toliko o danas dominantnom mediju. A što se tiče internetskih stručnih časopisa, oni su nakon prijelaznog razdoblja u kojemu su bili drugorazredno – *online pdf izdanje*, počeli preuzimati primarnu ulogu, ranije rezerviranu za tiskana ukoričena izdanja. Jer publicirati je važno, distribucija stručnih časopisa u nas već desetljećima ne funkcionira, a s krizom su i sama izdanja

postala neizvjesna (neka i opet crno-bijela), neredovita, zakašnjela i skupa.

Stoga nam ne preostaje drugo negoli poželjeti novom uredništvu da omogući tranziciju ČIP-a u novi digitalni format te ostvari ne samo kontinuitet časopisa, već i njegovu informativnost i aktualnost, te zadrži kvalitetu stručnog autorskog teksta. ✕

¹ www.newyorker.com/online/blogs/books/2012/11/philip-roth-retires-from-novels.html